

ВИДИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ У СИСТЕМІ СОЦІАЛЬНОГО СТРАХУВАННЯ

Андрій В. В.,

*доцент кафедри адміністративного,
фінансового та інформаційного права
Київського національного
торговельно-економічного університету,
канд. юрид. наук*

Соціальне страхування є одним із головних механізмів соціальної політики в державі, оскільки передбачає підтримку працездатної частини населення, тобто тих, хто забезпечує створення матеріальних благ, ресурсів у державі і розвиток суспільства в цілому.

Попри наявність відповідних нормативно-правових актів із соціального страхування, термінологічна база в цій сфері залишається недосконалою. Зокрема, відсутнє законодавче визначення таких основоположних і часто вживаних термінів, як «соціальна допомога», «соціальні виплати», «страхові виплати» та «страхові послуги». Іншим недоліком законодавства із соціального страхування є розпливчастість формулювань і розмежування окремих видів соціального забезпечення.

У багатьох законах із соціального страхування і підзаконних нормативно-правових актах застосовуються різні підходи до визначення та розмежування видів соціальних виплат, що утруднює праворозуміння окремих видів соціального забезпечення. Зокрема, у ст. 6 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» від 9 липня 2003 р. № 1058-IV, законодавець використовує поняття «соціальні виплати», відносячи до них (крім пенсійних виплат) ще й доплати, надбавки та підвищення до зазначених виплат, додаткову пенсію. Стаття 9 вищезазначеного Закону визначає види пенсійних виплат і відносить до соціальних послуг допомогу на поховання, яка є грошовою виплатою і не може бути послугою.

У ст. 20 Закону України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування» від 23 вересня 1999 р. № 1105-XIV визначено види матеріального забезпечення та соціальних послуг за страхуванням у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності. До них віднесено: 1) допомогу по тимчасовій непрацездатності (включаючи догляд за хворою дитиною); 2) допомогу по вагітності та пологах; 3) допомогу на поховання (крім поховання пенсіонерів, безробітних та осіб, які померли від нещасного випадку на виробництві); 4) оплату лікування в реабілітаційних відділеннях санаторно-курортного закладу після перенесених захворювань і травм. У цьому ж нормативно-правовому

акті у ст. 36, де визначені правові засади страхування у зв'язку з нещасним випадком на виробництві, законодавець оперує вже іншим терміном – «страхові виплати» і під ними розуміє грошові суми, які Фонд виплачує застрахованому чи особам, які мають на це право, у разі настання страхового випадку. Страхові виплати складаються зі: 1) страхової виплати втраченого заробітку (або відповідної його частини) залежно від ступеня втрати потерпілим професійної працездатності (щомісячна страхова виплата); 2) страхової виплати в установлених випадках одноразової допомоги потерпілому (членам його сім'ї та особам, які перебували на утриманні померлого); 3) страхової виплати дитині, яка народилася інвалідом внаслідок травмування на виробництві або професійного захворювання її матері під час вагітності; 4) страхових витрат на медичну та соціальну допомогу. Із положень статті 36 Закону України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування» від 23 вересня 1999 р. № 1105-XIV випливає, що страхові виплати – це втрачений заробіток, допомога, витрати на допомогу. Водночас страхові витрати на медичну та соціальну допомогу недоцільно відносити до страхових виплат, адже це окремий вид соціального забезпечення – страхові послуги.

Порядок призначення, перерахування та проведення страхових виплат, затверджений постановою Фонду соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань від 27.04. 2007 р. № 24, передбачає сім видів виплат, які не збігаються з видами страхових виплат, зазначених у ст. 36 Закону України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування» від 23 вересня 1999 р. № 1105-XIV. Вищезгаданою Постановою до страхових виплат віднесено: 1) допомогу у зв'язку з тимчасовою непрацездатністю до відновлення працездатності або встановлення інвалідності; 2) одноразову допомогу в разі стійкої втрати професійної працездатності або смерті потерпілого; 3) щомісячну страхову виплату в разі часткової чи повної втрати працездатності, що компенсує відповідну частину втраченого заробітку потерпілого (щомісячна страхова виплата); 4) страхову виплату потерпілому у розмірі його середньомісячного заробітку при тимчасовому переведенні його на легшу нижчеоплачувану роботу; 5) страхову виплату потерпілому під час його професійної реабілітації; 6) щомісячну страхову виплату особам, які мають на неї право в разі смерті потерпілого; 7) відшкодування вартості ритуальних послуг, пов'язаних з похованням померлого. Відшкодування вартості послуг, пов'язаних з похованням померлого, реабілітацією потерпілого законодавець відносить до страхових виплат, а по своїй суті – це страхові послуги.

Зникли взагалі з правового регулювання пенсії у зв'язку з нещасним випадком на виробництві та професійним захворювання, які спричинили втрату працездатності. Але у ст. 30 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» від 9 липня

2003 р. № 1058-IV залишилося посилення, що пенсія по інвалідності у зв'язку з нещасним випадком на виробництві призначається відповідно до Закону України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання», який уже давно не діє. І черговий етап реформування вітчизняної системи загальнообов'язкового державного соціального страхування призводить до зменшення видів соціального забезпечення застрахованих осіб та урізання соціальних прав громадян. При цьому законодавець не враховує положення ст. 22 Конституції України, в якій чітко зазначено, що при внесенні змін до вже існуючих нормативно-правових актів чи прийнятті нових не повинно бути зуження обсягу прав і свобод громадян.

Слід зазначити, що в одних нормативно-правових актах законодавець соціальну допомогу називає послугами, а в інших навпаки – соціальні послуги є допомогою чи страховою виплатою. Але послуги не виплачуються грошима і є дією чи сукупністю дій зобов'язаних суб'єктів на користь застрахованих осіб. Тому види забезпечення у системі соціального страхування потребують додаткового дослідження, уточнення, а також внесення змін до вже існуючих нормативно-правових актів і систематизації понятійного апарату в цій сфері.

Таким чином, сьогодні актуально постає питання впорядкування видів виплат та законодавчої бази у сфері соціального страхування, усунення колізій і прогалин у нормативно-правових актах, групування їх у єдину узгоджену систему та забезпечення її дієвого правового регулювання шляхом прийняття Кодексу соціального страхування. Кодифікація законодавства у сфері загальнообов'язкового державного соціального страхування дасть змогу, перш за все, уніфікувати терміни правового регулювання і види виплат цієї сфери соціального забезпечення.